

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΕΠΙΧΡΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΩΝ

ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΑ

ΓΡΑΦΕΙ Η ΕΛΛΗ ΠΑΙΟΝΙΔΟΥ

ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ ΑΝΑΜΟΝΗΣ

Πίστευω πως το μεγαλύτερο ατού ενός έργου τέχνης είναι η ατμόσφαιρα που ήχ καταφέρνει να δημιουργήσει. Μπορεί ένα βιβλίο ως πούμε να είναι γραμμένο σε άφογη γλώσσα, να έχει θαυμάσιους χαρακτήρες και θέμα, να μην διαθέτει όμως την ατμόσφαιρα εκείνη που το κάνει ελκυστικό. Το διαβάζουμε, μάς ευχαριστεί, αλλά δεν μάς μαγεύει. Το ίδιο συμβαίνει με μια θεατρική παράσταση, με μια ταινία, με μια μουσική εκτέλεση. Η ατμόσφαιρα είναι κάτι το μυστηριώδες και κάτι το συναρπαστικό αλλά και άπιαστο, κάτι που δεν έχει να κάνει με την λογική, τις γνώσεις ή με την τεχνική του δημιουργού αλλά μονάχα με το ταλέντο του. Είναι αυτό που δημιουργεί την ακτινοβολία, την ελξη, αυτό που μάς κάνει όχι θεατές αλλά συμμετέχοντες, συμπόσχοντες, σχεδόν αυτουργούς.

Δυο ταινίες και μια θεατρική παράσταση που είδα τελευταία και κατά σύμπτωση δημιουργούν την ίδια περίπου ατμόσφαιρα. Ατμόσφαιρα αναμονής. Οχι αναμονής ενός ευτυχούς γεγονότος, αντίθετα, ατμόσφαιρα αναμονής του φασισμού, που ακούγεται να φτάνει ο απόχηος του απο μακριά. Η τελευταία ταινία του Γάλλου σκηνοθέτη Αλαίν Ρενέ, με πρωταγωνιστή τον Ζαν Πόλ Μπελμοντό, είναι η μία. Ο Σταβίσκου είναι ένας τυχοδιώκτης μεγαλοκαπιτένας που μπλέκεται σε τερράστια οικονομικά σκάνδαλα, μπλέκονται μαζί του αφού τους έχει δωροδοκήσει, πάμπολλα υψηλά ιστάμενα πρόσωπα, υπουργούς, βουλευτές, διευθυντές αστυνομίας, που όταν διαπισθάνονται τον κίνδυνο να αποκαλυφθούν τον παγιδεύουν, αναγκάζοντας τον να αυτοτονήσει. Σε δεύτερο πλάνο, πολύ αμυδρά, παρακολουθούμε τον εξόριστο Τρίτσκου στη Γαλλία (η ταινία διαδραματίζεται λίγο μετά την ρωσική επανάσταση στη Γαλλία, ο δέ Σταβίσκου είναι ρωσο εβραϊός πρόσφυγας). Αυτές οι δυο παράλληλες και φαινομενικά άσχετες ιστορίες, του Τρίτσκου και του Σταβίσκου, σμίγουν με μαστορικό τρόπο κάπου προς το τέλος της ταινίας και αρχίζει να ξεκαθαρίζει και θριαμβευτικά το τρίτο και εντελώς αδιόρατο πλάνο, η ατμόσφαιρα αναμονής που λέγαμε. Όλη αυτή η διαφθορά γύρω από τον Σταβίσκου, η ασύστολη σπατάλη χρημάτων και η αυία των αστών, η τραμπουκισμός και ο χαφιεδισμός της αστυνομίας είναι στοιχεία που βοηθούν τον υποφώσκοντα φασισμό να βγει από το κουκούλι του και να αρχίσει να ροκανίζει ότι βρεί τριγύρω. Η ταινία δεν λέει ούτε λέξη για τον φασισμό, εξόλλου συνήθως τα σωστά έργα τέχνης είναι εκείνα που δεν μιλούν αλλά υπονοούν, ωστόσο η τελευταία της σκηνή ο θεατής είναι σίγουρος ότι ανοίγει η αυλαία για το δράμα που θα ακολουθήσει. Η ταινία κυκλοφορεί σε βίντεο με αλληγνίδους.

Μια άλλη ταινία, ιταλική αυτή τη φορά, του σκηνοθέτη Τζιουζέππε Πατρόνι Γρίφι, με πρωταγωνιστές τον Σ Πέρν Πέρνε Στάμπ, τον Μαρτέλλο Μαστρογιάννι και την Λόουρα Αντονέλλι ήταν επίσης μια αποκάλυψη

κινείται επίσης στο χώρο της αριστοκρατίας της Ιταλίας λίγο πριν την εμφάνιση του φασισμού. Ο Τέρενς Στόμπ παίζει τον ρόλο ενός ~~κρίμα~~ κριμαίου δούκα που ερωτεύεται μια κοπέλα ελαφρών ηθών, που αναγκαστικά πτενίζει την είχε σπρώξει στο πεζοδρόμιο ο αριστοκράτης εξάδελφος του (Ματτεέλλο Μαστρογιάννι). Ένα ~~κρίμα~~ επικίνδυνο παιχνίδι αρχίζει ανάμεσα στους δυο, με μπόντα την κοπέλα, ώσπου στο τέλος εκείνη φεξαφανίζεται, ο δούκας καταφεύγει στα ναρκωτικά και ο ξάδελφος του γίνεται φασίστας. Και σ' αυτή την περίπτωση η απλή και κάπως κοινοτόπη ιστορία αγάπης είναι απλώς το πρόσχημα. Πρωταγωνιστής είναι η ατμόσφαιρα αναμονής. Και οι δονουτές ταινίες μας υπενθυμίζουν ~~κρίμα~~ ότι ο φασισμός δεν ήταν ούτε ουρανοκατέβητος ο' τε τυχαίος, προετοιμαζόταν για πολύ πριν εμφανιστεί, και η αστική τάξη του άνοιξε διάπλατα τις πόρτες, για να περιδώσει τα ~~κρίμα~~ συμφέροντα της.

Τέλος θα ήθελα να αναφερθώ στην παράσταση του ΘΟΥ Βόυτσεκ, του γερμανου συγγραφέα ^{Γιόργκι Μπύχνερ}. ~~κρίμα~~ Μια παράσταση όρτια απο τεχνικής πλευράς, αλλά προπαντός μια παράσταση με ατμόσφαιρα. Είναι κρίμα πραγματικά που το κοινό δεν προετοιμάστηκε κατάλληλα για να δεχτεί ένα τόσο ωραίο αλλά και δύσκολο θέαμα. Πάντως οι πιο μυημένοι στο θέατρο ομολογήσαν ότι ήταν μια πραγματική πανδαισία ~~κρίμα~~ τόσο απο πλευράς σκηνοθεσίας (του Ανατολικογερμανού Αλεξάντερ Στίλμαρι, όσο και απο πλευράς ηθοποιίας, σκηνογραφίας, μουσικής (Μίμη Θεοδωράκη- Βάσου Αργυρίδη) κλπ.

Όλοι γενικά οι παράγοντες βοήθησαν στο να τονισθεί η ατμόσφαιρα ~~κρίμα~~ που έχει σε πολύ έντονο βαθμό το έργο. Ο αργός ρυθμός, τα ~~κρίμα~~ θαυμάσια σιηνικά που υποβάλλουν με τον όγκο τους και τονίζουν την μικρότητα του ανθρώπου πλάϊ τους, η μονότονη, σε στυλ μειρολογιού ήστρατιωτικού εμβατηρίου μουσική, οι ηθοποιοί, σχεδόν χωρίς πρόσωπο, σχεδόν ομοειδμορφοί. Γενικά όλο το στυλ ~~κρίμα~~ της παράστασης, ακόμα και η αποσπασματικότητα του έργου, που όπως είναι γνωστό δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει ο συγγραφέας, τονίζουν αυτή την ατμόσφαιρα: Φοβος, ανία, υποταγή, αναμονή. Βέβαια το έργο γράφτηκε στις αρχές του 19ου αιώνα, περίπου ένα αιώνα πριν απο την εμφάνιση του φασισμού, ~~κρίμα~~ έτσι αυγή η ατμόσφαιρα δεν μπορεί να ταυτίζεται με την προφασιστική ~~κρίμα~~ περίοδο. Ο Ωστόσο με κάποιο συγκλονιστικό τρόπο το ο νεαρός Γιόργκι Μπύχνερ (πέθανε 23 χρονών) ~~κρίμα~~ προφητεύει την υποπέδωση του ανθρώπου, την ^{αφαίμαξη} ~~κρίμα~~ του απο τη μια απο τον στρατό και απο την άλλη απο το κεφάλαιο, μέχρι της πλήρους διάλυσης

Και σ' αυτή την περίπτωση, στην επιφάνεια μια απλή ερωτική ιστορία, με δραματικό τέλος. Ο Βόυτσεκ ένα απλός ανθρωπάκος, ερωτευμένος με την Μαρί, την σκοτώνει όταν εκείνη τον εγκαταλείπει.

Θά ήθελα να κλείσω με ένα απόσπασμα απο το τελευταίο βιβλίο της Πατιά-
νας Νικητιάδη Γκριτση Μιλλιέζ " Χρονικό κινή ενός εφιάλτη", που αναφέρ
ρηρεται στην εφταετία 1967 -1974, όπως την έζησε στην προσφυγιά, με τη
λαχτάρα της πατρίδας. Ένα βιβλίο γεμάτο ατμόσφαιρα :

" Μιά λέξη, ένας στίχος, αποκτούν ξαφνικά μια δύναμη δαιμονική
η μνήμη τραβάει απο τους βυθούς δίκτυα με χιλιάδες στερόκλητα πράγματα
μυρωδιές, αισθήσεις, παραισθήσεις, τοπία, εικονες, ήχους και μετά όλα
μαζί εξαφανίζονται και όσο κι έν θελήσεις νά επαναλάβεις το θαύμα
αυτό μένει ανεπανόληπτο, όμως άλλος στίχος, άλλη στιγμή, έτσι καθώς ρίχν
νεις αλάτι στο φαί και ο αχνος βγαίνει ζεστός απο το τσουιάλι, τραβιέσ
λίγο πίσω κι απ το νυχτερινό παράθυρο μπαίνει ένα φεγγάρι θαμπό κι
αγριεμένο, έτσι ώστε όπως το λ' βλέπεις μέσα απο τον αχνό και κιάθ νται πάνω
ου οι στίχοι του Σαχτούρη, ένα φεγγάρι πεθαμένο "φεγγάρι πεθαμένο μου- σ
θ έλω να δώ το αίμα σου- τώρα- πάλι και πάλι" φεγγάρι δολοφόνο, κι αμέσως
μεταφέρεσαι σε κείνο το καφενείο της Βουκουρεστίου, όπου ο ποιητής
βουτηγμένος στο πένθος του εμφυλίου πολέμου στοιμάζει σταυρούς για
μ νήματα και πίνει πιπρό καφέ δίχως ζάχαρη για να συνηθίζει στο διαρκές
φαρμακώκι τών ημερών εκείνων. Αντίσφροφη ροή, μα η ποίηση πάντα παρούσα!

(Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1986)